

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра історії та теорії національного і
міжнародного права

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри історії
та теорії національного і
міжнародного права
Надія ЗАДОРЖНЯ


«09» вересня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія держави і права (Історія держави і права України. Історія держави і права зарубіжних
країн)

спеціальність 081 Право
ступень вищої освіти бакалавр

Історико-юридичний факультет

2019 – 2020 навчальний рік

Робоча програма з курсу «Історія держави і права (Історія держави і права України. Історія держави і права зарубіжних країн)» для студентів 1 курсу історико-юридичного факультету за спеціальністю 081 Право.

Розробник:

Томіліна Юлія Євгенівна, старша викладачка кафедри історії та теорії національного і міжнародного права.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії та теорії національного і міжнародного права

Протокол від «09» вересня 2019 року №2

Завідувачка кафедри історії та теорії національного і міжнародного права

Ж
(підпис)

Надія ЗАДОРЖНЯ
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 11	Галузь знань <u>08 Право</u> (шифр і назва)	<u>Обов’язковий компонент</u> (за вибором)	
Змістових модулів – 4	Спеціальність: <u>081 Право</u>	Рік підготовки	
Загальна кількість годин – 330		1-й	1-й
		Семестр	
		1,2-й	1,2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5/4 самостійної роботи студента – 5/5	Ступень вищої освіти: <u>бакалавр</u>	Лекції	
		80 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		74 год.	8 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		176 год.	314 год.
		Вид контролю:	
		<u>екзамен</u>	<u>екзамен</u>

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 1/1,14

для заочної форми навчання – 1/19,44

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Історія держави і права: Історія держави і права України. Історія держави і права зарубіжних країн - історична юридична наукова дисципліна, що досліджує історію виникнення, розвитку держави і права, закономірності й особливості єдності і взаємозв'язку державних органів, правових інститутів конкретних держав у хронологічній послідовності.

Завдання курсу:

теоретичні:

- вивчення розвитку і змісту типів та форм держави та права;
- дослідити становлення та розвиток державних органів і правових інститутів;
- вивчити історію кодифікації права України та провідних країн світу;

практичні:

- використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності під час створення демократичної правової держави в Україні;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;
- навчити робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

Програмні компетентності:

ЗК:

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

СК:

- знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.
- знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.

Програмні результати навчання:

- здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання
- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
- формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.
- складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.
- пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.
- виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.
- демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна “Історія держави і права: історія держави і права України. Історія держави і права зарубіжних країн” має тісний зв'язок з такими юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія України, логіка. Курс історії держави і права є своєрідним вступом до спеціальних юридичних дисциплін (конституційне, цивільне, трудове, кримінальне, процесуальне право та ін.), і ґрунтовне їх вивчення, у тому числі глибокий аналіз важливих законодавчих актів, потрібно не лише для підвищення якості історико-правової підготовки студентів та їх загальної правової культури, але й для всебічного глибокого усвідомлення специфіки галузей діючого права. А право, як відомо, зумовлене економічним ладом суспільства, його соціально-політичною структурою, зазнає впливу історичних традицій, пануючої ідеології, культури та інших факторів.

3.1. Програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України»

Змістовий модуль 1. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО СУЧАСНОСТІ

Тема 1. Періоди державні утворення на території України (VII ст. до н.е. - IV ст. н.е.).

Письмові пам'ятки державності і права Північного Причорномор'я. Свідчення античних авторів. Археологічні дані. Виникнення і розвиток Скіфської держави (кінець VI - IV ст. до н.е.): влада, адміністративно-територіальний устрій, суспільно-політичний лад. Мала Скіфія. Право. Античні міста-поліси Ольвія і Херсонес. їх законодавчі та виконавчі органи влади. Боспорське царство (VI ст. до н.е. - V ст. н.е.): влада, адміністративний устрій. Судочинство. Античне законодавство.

Тема 2. Давньоруська держава і право.

Русь в історіографії і джерелах. Східні слов'яни у I - IV ст. Експансія готів. Союзи племен. Антський союз. Наступ слов'ян на балканські володіння Візантії у VII ст. Союзи союзів - Куявія, Славія, Артанія у VII - IX ст. Соціальна диференціація. Київське князівство. Кій, Дір, Аскольд. Об'єднання Києва і Новгороду в єдину державу. Теорії про виникнення держави у східних слов'ян: норманська (Г.Байєр, Г.Міллер), пантюркська (М. Гумільов), торгівельна (О.Пріцак), полісна (І.Фроянов, О.Дворніченко), традиційна (Б.Рибаків, П.Толочко). Давньоруські та іноземні пам'ятники звичаїв східних слов'ян. Основні риси східнослов'янської державності і права. Утворення держави - Київська Русь. (IX ст.). Суспільне - політичний лад у другій половині IX - першій третині XII. Князі. Боярство і боярський васалітет. Двірцеві слуги. Духовенство. Купці. Рядовичі. Челядь. Холопи. Кабальні люди. Патроновані люди. Ремісники і молодші чорні люди міст. Общинники. Смерди. Ізгої. Правове становище соціальних груп населення. Державний лад. Ранньофеодальна монархія. Князь. Рада при князі. Феодальні з'їзди. Народні збори (віче). Чисельна система управління. Двірцево-вотчина система управління. Удільні князі. Посадники. Волостелі. Тиїни. Судова організація. Пам'ятники історії Давньоруської держави і права. Встановлення давньоруського права. Звичаєве право. "Закон Руський". Церковні статuti. Договори Русі з Візантією. "Руська Правда" та її редакції. Князівське законодавство. Церковні статuti. Літописи. Основні риси давньоруського права. Право власності. Право зобов'язань. Сімейне і шлюбне право. Право спадщини. Поняття і види злочинів. Мета і система покарань. Судовий процес. Значення Давньоруської держави і права у світовій історії.

Тема 3. Держава і право Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.).

Феодальна роздробленість: періодизація, фактори та наслідки. Основні тенденції розвитку і причини відокремлення князівств. Київське князівство. Переяславське князівство. Чернігово-Сіверське князівство. Галицьке князівство. Володимиро-Волинське князівство. Галицьке-Волинське князівство. Українські землі під владою татар (друга половина XIII - XIV вв.) Пам'ятники державності і права південно-західних князівств. Звичаї. Скорочена редакція "Руської правди". Князівські грамоти. Міжкнязівські договори. Вплив польсько-литовського законодавства. Основні риси права. Суспільний лад. Зміни у соціальній структурі населення. Перетворення челяді і смердів у залежних селян. Міське населення. Державний лад. Влада князів. Рада бояр. Феодальні з'їзди. Центральні органи управління. Тисяцький. Сотський. Воєвода. Двірський. Двірцеві чини: отрок, дєтський, сидельник, стольник. Управління на місцях: тисяцькі, посадники, волостелі, воєводи. Боярське управління.

Тема 4. Українські землі у складі польщі та Литви (кінець XIV - перша пол. XVII ст.).

Литовсько-Руський період (кінець XIV -1569р.)- Південно-Західно-українські землі у складі Польщі (кінець XIV - 1569р.). Польсько-Литовський період (1569-1648р.р.) - Річ Посполита. Соціально-економічні і політичні передумови подолання феодальної роздрібненості. Зростання економічних, політичних і культурних зв'язків між окремими князівствами Південно-Західної Русі і утворення української народності. Виникнення і поширення назви "Україна". Суспільний лад. Князі, бояри, пани радні, пани хоругові, шляхтичі, духовенство, купці. Селянство і його розряди. Зростання панщини й інших форм залежності селян. Міське населення. Посилення феодального, політичного і релігійного гніту в кінці XVI першій половині XVII ст. Державний лад. Великий князь (господар). Рада. Великий вальний сейм. Адміністративно-територіальний поділ. Адміністративно-правові реформи 1425-1435р.р. Ліквідація князівств. Загарбання татаро-турецькими феодалами території південноукраїнських земель. Приєднання Чернігово-Сіверської землі до Російської держави. Заселення Слобідської України. Люблінська унія 1569 та її політичні наслідки. Шляхетська республіка. Король. Сенатська рада. Вальний сейм. Посадові особи. Брестська церковна унія 1596 р. Князівства, землі, області, воєводства, староства і повіти. Міста і села. Ліквідація обласних привілеїв і поширення на Україну польської державно-правової системи. Воєводи і старости. Повітові сейми. Магістрати і ратуші. Місцеве самоврядування на українських землях. Руське, волошське та німецьке право. Українське козацтво і його історичне значення. Козацтво в кінці XV - середині XVII в.,: воєнно-адміністративний поділ, законодавчі, виконавчі та судові органи влади, право. Запорізька Січ та її роль в історії України. Запорізька Січ - ядро майбутньої української державності. Реєстрове козацтво. Джерела права. Звичаї. Польсько-литовське законодавство. Городельський привілей 1413 р. Судебник князя Казимира 1468 р. Перший Литовський статут (1529р.) Статут про волоки (1557р.). Артикули Генріха Валуа (1573 р.). Литовський статут 1566 р. Литовський статут третьої редакції (1588 р). Королівські привілеї. Збірки магдебурзького і хелмінського права: М. Яскера (1535 р), П. Щербича, Б.Гроїцького ("Порядок"), П. Кушевича (1646р.) "Ординація війська Запорізького" (1638р.). Судова система. Станові суди. Сеймові, королівські, повітові, церковні, гродські, копні. Основні риси права. Право власності. Право володіння. Оренда. Право зобов'язень. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Поняття і види злочинів. Мета і система покарань. Основні риси судового процесу.

Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657 рр.)

Початок війни. Знищення польської адміністративно-політичної системи управління на Лівобережній Україні і в Запорізькій Січі. Зборовська угода 1649 р. і старшинсько-шляхетське самоуправління. Соціальні і політичні суперечності в ході національно-визвольної війни. Формування української держави, й політична форма. Органи центральної влади і управління. Загальновійськова Рада. Рада генеральних старшин. Гетьман. Уряд генеральних старшин. Полковий і сотенний адміністративно-територіальний поділ. Закріплення в органах воєнного управління адміністративно-політичних, фінансових, судових і поліцейських функцій. Полковники. Полкові уряди. Сотенні уряди. Курені і курінні отамани. Міське управління: магістрати і ратуші. Зміни в суспільних відносинах. Ліквідація магнатського і польського шляхетського землеволодіння. Зміцнення старшинського, шляхетського і церковного землеволодіння. Козацтво, його розшарування і правове становище. Міське населення, його розшарування і правове становище. Початок переговорів Б.Хмельницького з Російською державою у 1648 р. Рішення Земського собору від 1 жовтня 1653 р. Рішення Переяславської Ради від 8 січня 1654 р. Україна під протекторатом Росії. "Березневі статті" 1654 р. Царська грамота від 27 березня 1654 р. Джерела і розвиток права. Гетьманські універсали. Посилення значення норм звичаєвого права. Збереження попередніх прав.

Тема 6. Українська держава у часи Руїни (1657-1687)

Українська козацька державність після смерті Б. Хмельницького. Гетьманські статті. Іван Виговський. Чигиринська Рада. Гадяцький договір. Денонсація Переяславської угоди 1654р. Розкол України на Лівобережну і Правобережну ."Вічний" мир. Політичний і соціальний лад Лівобережної України. Гетьманські статті: другі Переяславські 1659р., Московські 1665 р., Глуховські 1669р., Конотопські 1674р., Коломацькі 1687 р. Обмеження прав України.

Тема 7. Україна-Гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII - 80-ті роки XVIII ст.).

Наступ на права України за Петра І. І.Мазепа. Розгром Запорізької Січі. "Пакти й Конституція законів та вольностей війська Запорозького" П.Орлика. Решетилівські статті 1709р., "Решительные (конформованые) пункты Д.Апостола" 1728 р. Суспільний лад. Зростання старшинсько-шляхетського і монастирського землеволодіння. Селянство і його розряди. Посилення залежності селян в кінці XVII - на початку XVIII ст. Гетьманські універсали 1760 і 1763 рр. Царський указ 1783 р. про остаточне закріпачення селянства Лівобережної і Слобідської України. Населення Південної України і закріпачення південноукраїнського селянства (1796 р.). Державний лад, Адміністративно - політичне становище України у складі Росії. Обмеження автономії України. Малоросійський приказ (1663 р.). Малоросійська колегія (1722 р.). Наказне гетьманство. Правління гетьманського уряду. Утворення Київської губернії. Запорізька (Нова) Січ. Відновлення гетьманства - 1750 р. Генеральна рахункова комісія. Полки, сотні, курені, слободи і села. Поділ міст. Полковники і полкові канцелярії. Рахункові канцелярії. Сотники й сотенні канцелярії. Курінні і городові отамани. Магістрати і ратуші. Судова реформа 1760-1763 рр. Посилення колонізаторської політики російського царизму. Реформа козацьких полків на Слобідській Україні. Утворення Слобідської і Новоросійської губерній (1765 р.). Губернатори і губернські канцелярії. Провінції і провінціальні канцелярії. Комісарства й комісари. Ратуші. Міські отамани. Десятники слобод. Повітові управління. Указ від 10 листопада 1764 р. про ліквідацію гетьманської влади на Україні. Утворення другої Малоросійської колегії. Створення на Україні Вотчинного департаменту (1765 р.). Реорганізація Генерального суду (1767 р.). Указ 1781 р. про поширення на Лівобережну Україну постанови 1775 р. про заснування губерній. Намісництва. Утворення малоросійської губернії. Ліквідація Малоросійської колегії (1781-1786 рр.). Утворення губернських органів управління. Губернське правління. Кримінальна, цивільна й казенна палати. Верхній земський суд. Верхня розправа. Губернський магістрат. Губернський прокурор і губернський фіскал. Утворення повітових органів управління. Повітовий суд. Нижній земський суд. Нижня розправа. Дворянська опіка. Сирітський суд. Совісний суд. Повітове казначейство. Городовий магістрат. Правління городничого. Відновлення генерального суду, повітових земських і повітових підкоморських судів (1796 р.). Поширення на Україну Жалуваної грамоти містам 1785 р. Джерела права. Звичаї. Гетьманські універсали. "Статті", за які обирали гетьманів. Царське законодавство як джерело права на Україні. Третій Литовський статут нових редакцій. Збірники магдебурзького й хелмінського права. Кодифікація права на Україні. "Права, по яким судиться малоросійський народ" 1743 р. "Суд і розправа" 1750 р. "Екстракт Малоросійських прав" 1767 р., "Екстракт із указів, інструкцій і настанов" 1786 р. Основні риси права. Право власності. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Інститут опіки. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу. Соціально-економічний розвиток і політичне становище українських земель у складі Речі Посполитої, Росії, Угорщини. Розділи Польщі. Возз'єднання Правобережної України і Західної Волині з українськими землями в складі Російської держави. Приєднання Чорноморського узбережжя внаслідок російсько-турецьких війн. Галичина, Буковина і Закарпаття за австрійського.

Тема 8. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст.

Суспільно-політичне становище Галичини, Молдавії та Закарпаття, що входили до складу Австро-Угорщини. Суспільний лад. Дворянство. Духовенство. Буржуазія. Купці. Почесні громадяни. Польська шляхта. Селянство. Поміщицькі селяни. Державні селяни. Остаточне закріпачення всіх розрядів селян. Панщина. Місячина. Урочна панщина. Відхожі промисли. Селянські промисли. Чумацький промисел. Військові поселенці. Міщани. Цехові ремісники. Робочі люди. Вільнонаймані робітники. Правове становище окремих груп населення. Державний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Реформа губерній. Утворення генерал-губернаторств (1801 -1823 рр.). Ліквідація особливостей у правовому становищі окремих губерній. Система органів самодержавного управління Україною. Комітет у справах західних губерній (1831-1848 рр.). Генерал-губернатори. Військові губернатори. Губернські правління, комітети й комісії. Повітовий апарат управління. Земський суд і земський справник. Повітові казначейства. Повітові зібрання дворян та їх предводителі (маршалки). Самоврядування державних селян. Сільська громада й сільський староста. Волосне правління і волосний старшина. Інвентарна реформа 1847-1848 рр. на Правобережжі. Козацьке волосне правління. Судова система. Сільська розправа. Волосна розправа. Повітовий суд. Совісний суд. Губернська палата цивільного суду. Губернська палата кримінального суду. Головний суд на Правобережжі. Генеральний суд на Лівобережжі. Магістратські і ратушні суди. Джерела права. Царське законодавство. Литовський статут редакції 1811 р. Збірники Магдебурзького права. Звичаї. Указна практика. Кодифікація законодавства. "Зібрання Малоросійських прав" 1807 р. "Звід законів Західних губерній" 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії норм Магдебурзького права та Литовського статуту і введення в дію "Зводу законів Російської Імперії" редакції 1842р. Основні риси права. Цивільне право. Право власності. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу з цивільних і кримінальних справ.

Тема 9. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст.

Суспільний лад на Україні після селянської реформи 1861 р. Дворяни, духовенство. Спадкові почесні громадяни. Розвиток буржуазії. Правове становище селян. Формування пролетаріату. Політичний лад. Система органів самодержавного правління на • Україні. Генерал-губернатори. Губернатори і губернські управління. Казенні палати. Управління державного майна. Контрольні палати. Повітові земські суди. Повітові казначейства. Поліція і жандармерія. Сільські і волосні органи управління. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи та особливості їх проведення на Україні. Контрреформи 80-90-х років, "Положення про земських дільничних начальників" 1889 р. Положення про заходи до охорони державного порядку і громадського спокою. Закон 1892 р. про воєнний стан. Специфіка застосування загальноімперського законодавства на Україні. Судові статuti 1864 р. Статут про покарання, що накладалися мировими судьями, 1865 р. Уложення про покарання кримінальні і поправні 1885 р. Фабричне законодавство. Звичаєве право України. Основні риси права. Право зобов'язань. Вексельне право. Охорона інтересів наймачів. Кримінально-правовий захист інтересів підприємців. Поняття й види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси цивільного і кримінального процесу за судовими статутами 1864 р. і законом 1889 р. Суспільно-економічний розвиток, політичний і правовий режим Буковини, Галичини і Закарпаття, що входили до складу Австро-Угорщини.

Тема 10. Суспільно-політичний лад і право України на початку XX ст.

Револуція 1905-1907 рр. Зміни в суспільних відносинах. Дворянство. Буржуазія. Робітники. Селянство. Столипінська аграрна реформа, й наслідки на Україні. Соціальна диференціація селян. Хутори й відруби. Переселення. Маніфест від 17 жовтня 1905р.

Зміни в центральному апараті самодержавної влади й самодержавного управління. Склад депутатів I і II Державних дум від українських губерній. Діяльність української думської громади в I і II думах. Третьочервневий переворот 1907 р. Депутати III Державної думи від українських губерній. Українське питання у III Державній думі. Вибори до IV Державної думи від українських губерній. Перехід царизму до терористичних форм правління. Чорносотенний терор. Режим виняткового стану і надзвичайної охорони. Положення про військово-польові суди (1906 р.). Посилення терору і національного гніту на Україні. Зміцнення поліцейських і жандармських органів самодержавства на Україні. Розвиток права. Кримінальне уложення 1903 р. Контрреволюційний характер поточного законодавства. Посилення кримінальної відповідальності за участь у революційних подіях. Посилення охорони приватної власності. I Світова війна. Загальна криза в країні. Мілітаризація державного апарату. Утворення особливих нарад. Організація військово-промислових комітетів. Утворення громадських організацій для допомоги царському уряду у війні. "Земгор" і його діяльність. "Прогресивний блок" у Державній думі. Надзвичайна військова юстиція. Розклад самодержавного апарату влади та управління. Лютнева революція 1917 р. та її розвиток на Україні. Повалення царської самодержавної влади 27 лютого 1917р. Утворення Ради робітничих і солдатських депутатів у Петрограді (27 лютого 1917р.). Створення Тимчасового уряду. Двовладдя. Ліквідація царської влади на Україні. Українська Центральна Рада. Призначення в губернії та у повіти комісарів Тимчасового уряду. Організація на Україні Рад робітничих і солдатських депутатів. Створення профспілок і фабрично-заводських комітетів. Утворення громадських комітетів.

Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр.

Утворення місцевих органів влади. Виникнення Української Центральної Ради. Проголошення автономії України. I Універсал 10 червня 1917р. Перший український уряд - Генеральний секретаріат. II Універсал 3 липня 1917 р. Мала Рада. Центральна Рада - крайовий орган влади. III Універсал від 7 листопада 1917 р. IV Універсал від 9 (22) січня 1918 р. Проголошення незалежності України. "Закон про національно-персональну автономію". Конституція Української Народної Республіки 1918р. Введення інституту президентства. Початок формування власної судової системи. Законодавча діяльність. Ліквідація республіканського режиму на Україні 29 квітня 1918 р. Українська Держава. Інститут гетьманства. Грамота "До всього українського народу". "Закони про тимчасовий державний устрій України". Створення збройних сил. Аграрне і робоче законодавство. "Проект загальних основ земельної реформи" (1918 р). Відродження УНР. Трудовий Конгрес. "Універсал Трудового Конгресу". "Закон про форму української влади". Директорія. Всеукраїнська Національна Рада. Конституція УНР 1920 р. "Проект Конституції основ державних законів" О.Ейхельмана. "Закон про тимчасове верховне правління та порядок законодавств в Українській Народній Республіці" і "Закон про Державну Народну Раду" від 12 листопада 1920 р. Аграрне і робоче законодавство. Воєнна диктатура.

Тема 12. Радянська держава і право в Україні

Становлення радянської влади в Україні. Утворення Української РСР. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів. Резолюції та постанови Першого Всеукраїнського з'їзду Рад: зміст та юридичне значення. Внесення змін у державно-правовий статус України на II Всеукраїнському з'їзді Рад. Державно-правове будівництво в роки громадянської війни. Зміни в державному апараті в умовах війни. Надзвичайні органи влади. Конституція Української соціалістичної радянської республіки 1919 року: порядок прийняття, структура, зміст та історичне значення. Створення основ радянського права в перші роки становлення влади. Розвиток взаємовідносин УСРР з радянськими республіками. Поетапна підготовка до оформлення

союзу: воєнно-політична угода 1919 року; господарсько-політичний союз 1920 року; дипломатична угода 1922 року. Створення Союзу РСР та роль Радянської України у цьому процесі. Суперечки у вирішенні національного питання. Розробка та прийняття Декларації та Договору про утворення СРСР 30 грудня 1922 року. Основні положення та значення договірних документів. Особливості державно-правового статусу України як союзної республіки. Перша кодифікація законодавства Радянської України: причини, основні етапи та наслідки. Характеристика окремих галузей права. Цивільний кодекс УСРР 1922 р. Земельний кодекс 1922 р. Кодекс законів про працю 1922 р. Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УСРР 1926 р. Кримінальні кодекси 1922 р. та 1927р. Кримінально – процесуальний кодекс 1922 та 1927 рр. Цивільно-процесуальний кодекс 1924 та 1929 рр. Виправно-трудова кодекс 1925р. Адміністративний кодекс УСРР 1927 р. Нереалізовані законодавчі проекти: Житловий, Кооперативний). Судова реформа 1922 р. Положення про судоустрій УСРР 1925 р.: зміст та значення. Державно-правове будівництво 1930 – 1940 рр. Централізація влади і управління. Зрощення партійного і державного апарату. Конституційне та надзвичайне законодавство 30-х років. Конституція УСРР 1929 року: порядок прийняття та основні положення. Конституція УРСР 1937 року – остаточне підпорядкування загальносоюзним органам. Розвиток окремих галузей права: цивільного, сімейного, трудового, сімейного, колгоспного, кримінального та кримінально-процесуального. Посилення ролі карально-репресивних органів. Закон про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік від 16 серпня 1938 року: зміст та значення. Причини та юридичне оформлення приєднання Західної Волині, Східної Галичини, Північної Буковини та частини Бессарабії до складу УРСР. Зміни в державній системі та праві Радянської України в роки Великої Вітчизняної війни. Створення надзвичайних органів влади. Перебудова конституційних органів влади і управління. Реорганізація судових та прокурорських органів. Надзвичайне законодавство та зміни в праві України в умовах війни. Окупаційний режим. Спроби національно-державного будівництва. Рух опору. Боротьба ОУН та УПА. Зміни в суспільному та державному ладі України у повоєнні роки та у період деєталінізації (1945 – перша половина 1960 рр). Розвінчання культу особи Сталіна. Реформування судових і правоохоронних органів. Зміни в законодавстві. Хрущовська «відлига». Держава і право України в період «застою». Нова кодифікація загального і республіканського законодавства 60-х – 80-х років. Розробка та прийняття Конституції УРСР 1978 року. Правовий статус УРСР як союзної республіки. Державно-правовий розвиток України в період перебудови (1985 – 1991 рр.) Перебудова. Демократизація. Зміни у державному статусі Української РСР. Реконструкція державного апарату УРСР. Зміни в судочинстві та законодавстві.

Тема 13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права.

Розпад СРСР і угода про утворення СНД. Декларація про державний суверенітет 16 липня 1990 року. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Реформування існуючих органів влади та створення нових, що відповідають принципам незалежної держави. Закон «Про громадянство України» та «Декларація прав національностей України». Закон «Про правонаступництво України». Конституційний процес. Чотири етапи конституційного процесу: Концепція нового Основного Закону; створення конституційної комісії 1995р.; Конституційний договір 1995 р.; робота спеціальної комісії; «конституційна ніч». Зміст та значення Конституції 1996 року. Конституційна реформа в Україні: проблеми та досягнення. Формування власної правової системи. Судова реформа в незалежній Україні. Закон «Про судоустрій України» 2002 р. Реформування правоохоронних органів. Створення Служби безпеки України. Реформування

4.1. Структура навчальної дисципліни «Історія держави і права України»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1												
Особливості держави і права України з найдавніших часів до сучасності												
Тема 1. Перші державні утворення на території України	8	2	2			4	8					8
Тема 2. Давньоруська держава і право.	10	2	4			4	8	1				7
Тема 3. Держава і право Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.)	10	2	2			6	10					10
Тема 4. Українські землі у складі Польщі та Литви (кінець XIV-перша половина XVII ст.)	12	4	2			6	10					10
Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.)	10	2	2			6	10	1	1			8
Тема 6. Українська держава у часи руїни (1657-1687 рр.)	10	2	2			6	10					10
Тема 7. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.)	12	2	4			6	10		1			9
Тема 8. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст.	9	1	2			6	12					12
Тема 9. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст.	9	1	2			6	12					12
Тема 10. Суспільно-політичний лад і право України на початку XX ст.	16	2	4			10	18					18
Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр.	19	6	6			7	19	1	1			17

Тема 12. Радянська держава і право в Україні	20	4	4			12	20		1			19
Тема 13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права	20	6	4			10	18	1				17
Усього годин	165	36	40	0	0	89	165	4	4	0	0	157

5.1. Змістові модулі навчальної дисципліни Історія держави і права України

Змістовий модуль 1. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО XVII СТ. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ІНОЗЕМНОЮ ЗВЕРХНІСТЮ ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

- Тема 1. Перші державні утворення на території України (2 год.)
- Тема 2. Давньоруська держава і право (2 год.)
- Тема 3. Держава і право Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.) (2 год.)
- Тема 4. Українські землі у складі Польщі та Литви (кінець XIV-перша половина XVII ст.) (4 год.)
- Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (2 год.)
- Тема 6. Українська держава у часи руїни (1657-1687 рр.) (2 год.)
- Тема 7. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.) (2 год.)
- Тема 8. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст. (1 год.)
- Тема 9. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст. (1 год.)
- Тема 10. Суспільно-політичний лад і право (2 год.)
- Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр. (6 год.)
- Тема 12. Радянська держава і право в Україні (4 год.)
- Тема 13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права (6 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

- Тема 1. Перші державні утворення на території України (2 год.)
- Тема 2. Давньоруська держава і право (4 год.)
- Тема 3. Держава і право Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.) (2 год.)
- Тема 4. Українські землі у складі Польщі та Литви (кінець XIV-перша половина XVII ст.) (2 год.)
- Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (2 год.)
- Тема 6. Українська держава у часи руїни (1657-1687 рр.) (2 год.)
- Тема 7. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.) (4 год.)
- Тема 8. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст. (2 год.)
- Тема 9. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст. (2 год.)
- Тема 10. Суспільно-політичний лад і право (4 год.)
- Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр. (6 год.)
- Тема 12. Радянська держава і право в Україні (4 год.)
- Тема 13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права (4 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- Тема 1. Перші державні утворення на території України (4 год.)
- Тема 2. Давньоруська держава і право (4 год.)
- Тема 3. Держава і право Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.) (6 год.)
- Тема 4. Українські землі у складі Польщі та Литви (кінець XIV-перша половина XVII ст.) (6 год.)
- Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (6 год.)
- Тема 6. Українська держава у часи руїни (1657-1687 рр.) (6 год.)
- Тема 7. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.) (6 год.)
- Тема 8. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст. (6 год.)
- Тема 9. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст. (6 год.)

Тема 10. Суспільно-політичний лад і право (10 год.)

Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр. (7 год.)

Тема 12. Радянська держава і право в Україні (12 год.)

Тема 13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права (10 год.)

Підсумкова тека: екзамен

3.2. Програма навчальної дисципліни «Історії держави і права зарубіжних країн»

Змістовий модуль 1. РАБОВЛАСНИЦЬКА ДЕРЖАВА ТА ПРАВО. ФЕОДАЛЬНА ДЕРЖАВА І ПРАВО

Тема 1. Стародавня держава і право.

Предмет і завдання курсу історії держави і права зарубіжних країн. Історія вивчення історії права та держави зарубіжних країн у вищій школі. Значення історії держави і права як науки та її місце в системі юридичних дисциплін. Зв'язок між дисциплінами історико – правового циклу. Методологія, методи (загальні, загальнонаукові, міждисциплінарні, спеціальні) наукового дослідження і вивчення історії держави і права зарубіжних країн. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн: формаційний підхід; періодизації А.Тойнбі, К.Ясперса, Дж. Коллінгвуда; погляди на тлумачення історії Ф. Фукуями. Дефініції понять, пов'язаних з розподілом історичного процесу на деякі хронологічні відрізки: ера, епоха, період, етап, стадія. Поняття держави та права. Виникнення держави і права. Поняття «Стародавній Схід». Спільні риси держав Стародавнього Сходу.

Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту.

Виникнення єгипетської держави та її розвиток. Періодизація стародавнього єгипетського історії: династичний Єгипет; раннє царство; старе царство; середнє царство; нове царство; пізнє царство. Особливості розвитку кожного етапу. Державний устрій: фараон, чаті (візир), жерці, помархи. Канцелярії. Реформи Аменхотепа IV. Правління Рамзеса II. Основні риси права. Джерела права: звичаї та закони; перший законодавець – Менес; законодавство Рамзеса II; кодифікація Бокхора; закони Хоремхеба. Характеристика основних галузей права. Судовий процес.

Тема 3. Держава і право Стародавнього Вавилону.

Особливості виникнення і розвитку держави і права Месопотамії. Вавілонія. Вавілон. Шумер. Утворення Вавілонської держави. Реформи Урукагіни. Основні риси Царства Шумеру і Аккаду. Правління Хаммурапі. Розквіт Вавилону. Вавілонська династія. Правління Навуходоносора II. Загарбання Вавилону перським царем Кіром II. Правове становище окремих груп населення: авелуми, мушкенуми, вардуми, тамкари, жерці, воїни. Особливості рабства у Вавілоні. Державний устрій: патеси – лугаль, нубанда, скарбник, радники, полководці. Місцеве управління: намісники царя, губернатори. Адміністративний поділ. Судова система: цар, жерці, асесори. Зміни у судовій системі. Збройні сили. Джерела права: Звичаї (писані та неписані); збірки законів (Урукагіни, Ешнунна, Ліпіт-Уштара). Закони царя Хаммурапі: мета складання, особливості збірки, характеристика основних галузей права.

Тема 4. Держава і право Стародавньої Індії.

Виникнення індійської держави та її розвиток. Об'єднання дрібних держав, розташованих між Гангом та Гімалаями, у імперію Маурі. Правління Ашоки. Особливості суспільного ладу. Вплив брахманізму. Веди. Варни у Стародавній Індії: брахмани, кшатрії, вайші, шудри. Державний устрій: царі (радкі) та князі (магараджі); фінансове, військове та громадських робіт відомства; матриархат; радники царя; військова рада. Адміністративний поділ. Місцеві органи влади. Збройні сили. Джерела права: звичаї, закони Ману, Нарада, Артхашастра, Рігведа. Судочинство. Закони Ману: історія написання, особливості та регулювання основних галузей права.

Тема 5. Держава і право Стародавнього Китаю.

Виникнення держави та її розвиток. Держава Шан – Ін. Держава Чжоу. Соціальна нерівність – система спадкових рангів: ван (цар), чжухоу (знать), дафу, ші, шужень (прості люди). Реформи Шан Яна. Держава Цін. Деспотія Цін Шіхуана. Держава Хань. Конфуціанство – державна релігія. Реформи регента Ван Мана. Народні повстання. Розділення Китаю на три незалежних держави – Вей, Шу та У. Джерела права: звичаї; «Книга законів царства Вей»; розпорядження імператорів. Риси права Стародавнього Китаю. Судочинство.

Тема 6. Держава і право Стародавньої Греції.

Розклад родоплемінних відносин і зародження держави в Афінах. Гомерівська Греція: Буле, Агора (народні збори), вождь (Базилевс). Міста – поліси. Реформи Тезея. Реформи Солона. Реформи Клісфена. Їх оцінка, демократизація державного ладу. Правове становище населення: вільні та раби; громадяни та негромадяни; метеки; вільновідпущеники. Атімія. Рабовласницька демократія в Афінах. Реформи Перікла. Державний лад: народні збори, Рада – 500, службові особи, колегія архонтів, колегія стратегів, Гелієя, Ареопаг. Судочинство. Джерела права: звичаї, закони Драконта, псефізми, законодавство міст-полісів. Основні риси афінського права. Виникнення держави у Спарті. Структура органів влади Спарти: два царі, Герусія (рада старійшин), Апела (народні збори), колегія ефорів. Суспільний лад: спартанці, ілоти, періеки. Судоустрій та основні риси право.

Тема 7. Держава і право Стародавнього Риму.

Періодизація держави і права Стародавнього Риму. Зародження римської державності. Суспільний лад додержавного Риму: квірити, клієнти, плебеї. Реформа Сервія Туллія – остаточне оформлення держави. Утворення аристократичної республіки. Державний устрій: народні збори, Сенат, магістратура (ординарні та екстраординарні магістрати). Правове становище населення: вільні та раби; громадяни, латіни, перегріни. Управління провінціями. Збройні сили. Криза і падіння республіки. Реформи братів Гракхів. Зміни в суспільному ладі. Триумвірати. Перехід до монархії. Принципат – обмежена монархія. Зміни в економіці, суспільному ладі та державному устрої в період принципату. Християнство. Домінат – абсолютна монархія. Суспільний лад та державний устрій. Реформи Діоклетіана та Константина: зміст та наслідки. Судоустрій: органи судової влади та їх розвиток в різні періоди Римської держави. Джерела та основні риси римського права.

Тема 8. Держава і право франків.

Дофеодална держава. Загальна характеристика феодальної епохи: основні ознаки. ранньофеодална держава; станово-представницька монархія; абсолютна монархія. Особливості виникнення держави у франків. Правління Хлодвіга I: згуртування франків в єдине королівство. Суспільний лад: вільні франки, галло-римляни, літи, вільновідпущеники, раби. Реформа Карла Мартелла. Розвиток Франкського королівства за Карла Великого. Зміни в суспільному ладі. Державний устрій: майордом, маршал, пфальцграф, референдарій, тезаурарій, служилі люди. Верденський договір 843 р. і розпад франкської держави. Джерела права: звичаї, постанови королів законодавчого характеру (капітулярії), Салічна правда.

Тема 9. Держава і право феодальної Франції.

Розвиток феодальних відносин. Період феодальної роздробленості: слабкість королівської влади, відсутність єдиної мови, культури, економічного простору. Правління Філіпа II Августа, Людовіка IX Святого та Філіпа IV Красивого. Станово-представницька монархія.

Генеральні Штати: скликання та повноваження. Суспільні верстви у парламенті: дворянство, духовенство, міщани. Центральне і місцеве управління (XIV – XV ст.) «Великий березневий ордонанс». Абсолютна монархія. Правління Генріха IV Бурбона – укріплення абсолютизму, проведення політики протекціонізму. Державний устрій в період абсолютизму. Реформи Рішельє та Людовіка XIV. Джерела (кутюми, капітулярії, «Кутюми Бовезі», «Акт про відправлення правосуддя», «Звід канонічного права», міське право, практика Паризького парламенту) та характерні риси права. Судоустрій.

Тема 10. Держава і право феодальної Англії.

Розвиток феодальних відносин в Англії. Утворення англосаксонських держав. Державний лад Британії у англосаксонський період: село, сотня, графство, Вітенагемот, король. Нормандське завоювання та його вплив на суспільний і державний устрій Англії в XI – XII ст. Реформи Генріха II Плантагенета. Велика Хартія вольностей 1215 р. Утворення станово-представницької монархії. Парламент Англії: скликання, побудова та повноваження. Суспільні верстви у парламенті: дворянство, духовенство, міщани. Державний устрій: король, королівська Рада, шеріф, мери. Виникнення і особливості англійського абсолютизму. Зміни в суспільному ладі та державному устрої. Король, парламент, Таємна рада. Зоряна палата. Правління Генріха VIII – заснування англіканської церкви. Характерні особливості джерел права: звичаєве право, статuti англійського парламенту, ордонанси королів, розвиток права в роботах видатних юристів. Судовий прецедент. Судовий процес. Поява правозахисників: баристер та соліситор.

Тема 11. Держава і право феодальної Німеччини.

Утворення і розвиток феодальної держави в X – XII ст. Три етапи історії феодальної держави і права Німеччини. Реформи Генріха Птахолова. Розряди німецького феодального суспільства: військовий (лицарський) та податний (селянський). Оттон I та створення Священної Римської імперії німецької нації. Виникнення та особливості станово-представницької монархії. Рейхстаг – імперські збори світських та духовних осіб. «Золота Булла» Карла IV Люксембурга – закріплення порядку обрання німецького короля. Селянська війна та реформація. «Імперська ідея» Карла V Габсбурга. Вестфальський трактат. Становлення князівського абсолютизму. «Освічений абсолютизм» Австрії. Поліцейська держава в Пруссії. Особливості розвитку феодального права в Німеччині. Джерела права: збірники звичаєвого права («Саксонське зерцало», «Швабське зерцало»), кодекс «Кароліна», практика Берлінського Верховного суду.

Тема 12. Арабський Халіфат.

Особливості становлення класового суспільства і держави в арабів. Пророк Магомет. Омейядська та Аббасидська династії. Занепад Арабського Халіфату. Суспільний лад. Особливості правового статусу особи за шариатом. П'ять обов'язків мусульманина. Основні течії ісламу: суніти, шіїти. Організація держави і влади. Теократія. Органи влади: халіф, муджанхіри та ансари, везір. Суд за Кораном. Судовий процес та види покарань. Джерела мусульманського права (шаріату): Коран, Сунна, доктрина. Характеристика окремих галузей права.

Тема 13. Держава і право західних і південних слов'ян.

Виникнення і розвиток феодальної держави в Польщі. Княжіння Мешко – об'єднання польських земель. Прийняття християнства. Суспільний устрій: магнати, духовенство, закупи, ратаї, гості. Державний устрій: Великий князь, Сейм (сенат та посольська ізба). Ліберум-вето. Радомська конституція. Люблінська унія. Річ Посполита. Польська правда – писаний звод правових звичаїв. Виникнення і розвиток феодальної держави у Чехії. Князівство Само – об'єднання чесько-моравських племен. Велика Моравська держава. Виділення Чеського князівства. Дворянська демократія у Чехії. Станово – представницька

монархія XV – поч. XVI ст. Приєднання Чехії до складу Австрії. Особливості права Чехії. Особливості виникнення і розвитку феодальної держави у Болгарії. Союз «Семи слов'янських племен». Розквіт Першого Болгарського царства при князі Симеоні. Період панування Візантії. Друге Болгарське царство: князь, рада знаті, збори «всього народу». Основні риси права. «Закон судний людям» - пам'ятка права IX ст. Виникнення і розвиток феодальної держави у Сербії. Об'єднання сербських регіонів у XI ст. Розквіт Сербської держави при Стефані Душані. Державна влада: король, присутствений собор. Суспільний лад: великі і малі властали і влателічі, меропхи (залежні селяни), серби (вільні селяни), отроки. Адміністративний поділ: округи, жупи, села. Законник сербського короля Стефана Душана.

Змістовий модуль 2. БУРЖУАЗНА ДЕРЖАВА І ПРАВО. ДЕРЖАВА І ПРАВО НОВІТНЬОГО ЧАСУ

Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії.

Передумови, етапи та особливості англійської буржуазної революції. Правління Карла I. «Петиція про права». «Велика ремонстрація». Політичні партії в парламенті Англії періоду революції. Проголошення республіки. Протекторат О. Кромвеля. «Інструмент управління». Державний устрій. Реставрація монархії. Карл II Стюарт. Розвиток конституційної монархії і парламенту в XVII – XIX ст. Престолюспадкування та політична криза 1679 – 1681 рр. Безпарламентське правління. «Habeas Corpus Act». «Славетна революція». Формування двопартійної системи в Англії. Конституційні акти. «Білль про права».

Зміни в державному устрої в кінці XIX – на початку XX століття. Промислова революція. «Народна хартія». Вікторіанська епоха. Уряди консерваторів та лібералів. Колоніальна політика Великобританії. Боротьба за самоуправління Ірландії. Основні джерела права: загальне право, справедливість, статутне право. Риси права. Формування нових галузей права.

Тема 15. Виникнення і розвиток держави і права США.)

Економічне і політичне становище північно-американських колоній Англії. І Континентальний конгрес. «Декларація прав і потреб колоній». Революційна війна за незалежність. Декларація незалежності 1776 року. Створення конфедерації. «Статті Конфедерації». Конституція США 1787 року: історія прийняття та основні положення. Перший цикл поправок до Конституції. Білль про права 1791 року. Причини та хід громадянської війни 1861-1865 р.р. Відміна рабства. «Чорні кодекси». Другий цикл поправок до конституції. Реконструкція Півдня. Формування двопартійної системи США. Адміністративно-територіальний поділ і органи управління. Зміни в державному устрої США у другій половині XIX століття. Політика сегрегації.

Тема 16. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції.

Буржуазна революція 1789-1794 р.: причини та основні етапи. «Декларація прав людини і громадянина». Конституція 1791 р. – проголошення конституційної монархії. Проголошення першої республіки. Якобінська диктатура. Термідоріанський переворот. Конституція 1795 року. Конституція 1799 року. Державний переворот 1799 року. Проголошення імперії і її падіння. Особливості політики Наполеона. Віденський конгрес 1814 – 1815 рр. Реставрація монархії Бурбонів. Хартія 1814 року. «Сто днів» Наполеона. Революція 1848 року і проголошення Другої республіки. Друга французька імперія. Конституція 1870 року. Правління Наполеона III. Революція 1870 року та проголошення Третьої республіки. Паризька Комуна: проголошення, діяльність, державний лад та

характеристика основних нормативних актів. Судові та правоохоронні органи Комуни. Конституційні закони 1875 року. Демократичні та реакційні тенденції суспільно-політичного розвитку Франції II половини XIX – початку XX ст. Джерела і основні риси права. Цивільний кодекс 1804 року. Кримінальний кодекс 1810 року.

Тема 17. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині.

Виникнення буржуазної держави. Окупація Німеччини Наполеоном I. Німецька конфедерація. Рейнський Союз. Німеччина після Віденського конгресу. Створення Німецького Союзу 8 червня 1815 року. Революція 1848 року і її вплив на розвиток німецьких держав. Північно – німецький Союз – наступник Німецького Союзу. Органи управління: президент, союзний канцлер, Союзна Рада, Рейхстаг. О. Бісмарк. Утворення Німецької імперії 9 грудня 1870 року у складі 22 монархій, 11 герцогств, 7 князівств, 3 вільних міст. Конституція 1871 року. Джерела права: Німецьке Цивільне Уложення, Пруський кримінальний кодекс, Баварський кримінальний кодекс, Кримінальне Уложення. Характерні риси права: відсутність єдиного законодавства, використання рецептованого римського права, дія звичаєвого права.

Тема 18. Держава і право США Новітнього періоду.

Централізація державної влади. Новий курс президента Ф.Д. Рузвельта. Участь США у Другій світовій війні та післявоєнних перетвореннях у Європі. «Холодна війна». Зміни в конституції. Реакційне законодавство середини XX століття. Концепція «індустріального суспільства» Дж. Ф. Кеннеді. Економічні реформи Л. Джонсона. Президентство Р. Ніксона. Партийна система і її вплив на формування державних органів. Структура органів влади США. Система стримувань та противаг. Лоббі. Місцеве управління та взаємовідносини з федеральними органами влади. Суд: федеральні суди та суди окремих штатів. Поліція. ФСБ та ЦРУ. Характеристика основних джерел і галузей права.

Тема 19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду.

Листопадова революція 1918 року. I з'їзд Рад Німеччини. Скликання Установчих зборів та прийняття Веймарської Конституції. Зміни в державному ладі, політичному режимі та партійній системі. Зародження нацизму. Встановлення фашистської диктатури. Зміни в державному ладі та праві. Режим третього Рейху. Підготовка до Другої світової війни. Берлінський пакт. Антигітлерівська коаліція. Крах фашистської диктатури. Потсдамські угоди. Нюрнберзький процес. Розділ Німеччини: проголошення Федеративної Республіки Німеччини та Німецької Демократичної Республіки. Конституція 1949 року. Державний лад ФРН та НДР. Проголошення Німецької демократичної республіки. Об'єднання Німеччини. Законодавство Німеччини після Другої світової війни. Структура органів правосуддя ФРН.

Тема 20. Держава і право Франції Новітнього періоду.

Зміни в державному устрої та політичному режимі між двома світовими війнами. Умови Версальського мирного договору для Франції. Велика депресія та політична нестабільність. Франція у Другій світовій війні. Режим «Віші». Падіння Третьої республіки. Державний устрій та політичний режим Четвертої республіки. Конституція 1946 року. Приєднання Франції до блоку НАТО. Державний устрій та політичний режим П'ятої республіки. Конституція 1958 року. Політика Ш. де Голля. Політичний курс Ф. Меттерана. Референдум 1992 року про приєднання до Маастрихтського договору. Основні джерела та риси права Франції новітнього періоду.

Тема 21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду.

Розвиток Великобританії між двома світовими війнами. Посилення ролі уряду у здійсненні влади. Вибірчі реформи 1918 та 1928 років. Вестмінстерський статут 1931 року. Створення Британської співдружності націй. Принципи взаємовідносин між

країнами-членами Співдружності. Великобританія у Другій світовій війні. Політичний курс В. Черчілля. Повоєнна урядова політика. Великобританія – член НАТО. Націоналізація промисловості та фінансової сфери. Реформи конституційного права. Ольстерське питання. Особливості парламентської виборчої кампанії 2001 року. «Третій шлях». Зміни у структурі та роботі парламенту наприкінці XX століття. «Акт про народне представництво» 1983 року. «Акт про палату общин (управління справами)» 1978 року. Особливості права новітньої Англії.

4.2. Структура навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь го	у тому числі					усь го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Змістовий модуль 1												
Рабовласницька держава і право. Феодальна держава і право												
Тема 1. Стародавня держава і право	7	2	2			3	7		1			6
Тема 2. Держава і права Стародавнього Єгипту	6	2	2			2	6					6
Тема 3. Держава і права Стародавнього Вавілоу	6	2	2			2	6	1				5
Тема 4. Держава і права Стародавньої Індії	7	1	2			4	6					6
Тема 5. Держава і права Стародавнього Китаю	5	1	2			2	4					4
Тема 6. Держава і права Стародавньої Греції	6	2	2			2	6		1			5
Тема 7. Держава і права Стародавнього Риму	10	2	2			6	10					10
Тема 8. Держава і право франків	6	2	2			2	4					4
Тема 9. Держав і парво феодальної Франції	7	2	2			3	7					7
Тема 10. Держава і право феодальної Англії	7	2	2			3	7	1				6
Тема 11. Держава і право феодальної Німеччини	6	2	2			2	6					6
Тема 12. Арабський Халіфат	5		1			4	7					7
Тема 13. Держава і право західних і південних слов'ян	5		1			4	7					7
Разом за змістовим модулем 1	83	20	24	0	0	39	83	2	2	0	0	89

Змістовий модуль 2												
Буржуазна держава і право. Держава і право Новітнього часу												
Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії	12	4	2			6	12	1				11
Тема 15. Виникнення і розвиток держави і права США	10	2	2			6	10		1			9
Тема 16. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції	10	2	2			6	10					10
Тема 17. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині	8	2	2			4	8					8
Тема 18. Держава і право США Новітнього періоду	12	2	2			8	12					12
Тема 19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду	12	4	1			7	12	1				11
Тема 20. Держава і право Франції Новітнього періоду	10	2	2			6	10					10
Тема 21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду	8	2	1			5	8		1			7
Разом за змістовим модулем 2	82	20	14	0	0	48	82	2	2	0	0	78
Усього годин	165	40	38	0	0	87	165	4	4	0	0	157

5.2. Змістові модулі навчальної дисципліни Історія держави і права зарубіжних країн

Змістовий модуль 1. РАБОВЛАСНИЦЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО. ФЕОДАЛЬНА ДЕРЖАВА І ПРАВО

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

- Тема 1. Стародавня держава і право (2 год.)
- Тема 2. Держава і права Стародавнього Єгипту (2 год.)
- Тема 3. Держава і права Стародавнього Вавілону (2 год.)
- Тема 4. Держава і права Стародавньої Індії (1 год.)
- Тема 5. Держава і права Стародавнього Китаю (1 год.)
- Тема 6. Держава і права Стародавньої Греції (2 год.)
- Тема 7. Держава і права Стародавнього Риму (2 год.)
- Тема 8. Держава і право франків (2 год.)
- Тема 9. Держав і парво феодальної Франції (2 год.)
- Тема 10. Держава і право феодальної Англії (2 год.)
- Тема 11. Держава і право феодальної Німеччини (2 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

- Тема 1. Стародавня держава і право (2 год.)
- Тема 2. Держава і права Стародавнього Єгипту (2 год.)
- Тема 3. Держава і права Стародавнього Вавілону (2 год.)
- Тема 4. Держава і права Стародавньої Індії (2 год.)
- Тема 5. Держава і права Стародавнього Китаю (2 год.)
- Тема 6. Держава і права Стародавньої Греції (2 год.)
- Тема 7. Держава і права Стародавнього Риму (2 год.)
- Тема 8. Держава і право франків (2 год.)
- Тема 9. Держав і парво феодальної Франції (2 год.)
- Тема 10. Держава і право феодальної Англії (2 год.)
- Тема 11. Держава і право феодальної Німеччини (2 год.)
- Тема 12. Арабський Халіфат (1 год.)
- Тема 13. Держава і право західних і південних слов'ян (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- Тема 1. Стародавня держава і право (3 год.)
- Тема 2. Держава і права Стародавнього Єгипту (2 год.)
- Тема 3. Держава і права Стародавнього Вавілону (2 год.)
- Тема 4. Держава і права Стародавньої Індії (4 год.)
- Тема 5. Держава і права Стародавнього Китаю (2 год.)
- Тема 6. Держава і права Стародавньої Греції (2 год.)
- Тема 7. Держава і права Стародавнього Риму (6 год.)
- Тема 8. Держава і право франків (2 год.)
- Тема 9. Держав і парво феодальної Франції (3 год.)
- Тема 10. Держава і право феодальної Англії (3 год.)
- Тема 11. Держава і право феодальної Німеччини (2 год.)
- Тема 12. Арабський Халіфат (4 год.)
- Тема 13. Держава і право західних і південних слов'ян (4 год.)

Підсумкова тека: тест

Змістовий модуль 2. БУРЖУАЗНА ДЕРЖАВА І ПРАВО. ДЕРЖАВА І ПРАВО НОВІТНЬОГО ЧАСУ

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

- Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії (4 год.)
- Тема 15. Виникнення і розвиток держави і права США (2 год.)
- Тема 16. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції (2 год.)
- Тема 17. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині (2 год.)
- Тема 18. Держава і право США Новітнього періоду (2 год.)
- Тема 19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду (4 год.)
- Тема 20. Держава і право Франції Новітнього періоду (2 год.)
- Тема 21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду (2 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

- Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії (2 год.)
- Тема 15. Виникнення і розвиток держави і права США (2 год.)
- Тема 16. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції (2 год.)
- Тема 17. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині (2 год.)
- Тема 18. Держава і право США Новітнього періоду (2 год.)
- Тема 19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду (1 год.)
- Тема 20. Держава і право Франції Новітнього періоду (2 год.)
- Тема 21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії (6 год.)
- Тема 15. Виникнення і розвиток держави і права США (6 год.)
- Тема 16. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції (6 год.)
- Тема 17. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині (4 год.)
- Тема 18. Держава і право США Новітнього періоду (8 год.)
- Тема 19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду (7 год.)
- Тема 20. Держава і право Франції Новітнього періоду (6 год.)
- Тема 21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду (5 год.)

Підсумкова тека: екзамен

ДЛЯ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Історія держави і права України

Змістовий модуль 1. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО СУЧАСНОСТІ

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

Тема 2. Давньоруська держава і право (1 год.)

Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (1 год.)

Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр. (1 год.)

Тема 13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (1 год.)

Тема 7. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.) (1 год.)

Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр. (1 год.)

Тема 12. Радянська держава і право в Україні (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Перші державні утворення на території України (8 год.)

Тема 2. Давньоруська держава і право (7 год.)

Тема 3. Держава і право Русі в період феодальної роздрібненості (XII-XIV ст.) (10 год.)

Тема 4. Українські землі у складі Польщі та Литви (кінець XIV-перша половина XVII ст.) (10 год.)

Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (8 год.)

Тема 6. Українська держава у часи руїни (1657-1687 рр.) (10 год.)

Тема 7. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.) (9 год.)

Тема 8. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст. (12 год.)

Тема 9. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст. (12 год.)

Тема 10. Суспільно-політичний лад і право (18 год.)

Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр. (17 год.)

Тема 12. Радянська держава і право в Україні (19 год.)

Тема 13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права (17 год.)

Підсумкова тека: екзамен

Історія держави і права зарубіжних країн

Змістовий модуль 1. РАБОВЛАСНИЦЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО. ФЕОДАЛЬНА ДЕРЖАВА І ПРАВО

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

Тема 3. Держава і права Стародавнього Вавілону (1 год.)

Тема 10. Держава і право феодальної Англії (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

Тема 1. Стародавня держава і право (1 год.)

Тема 6. Держава і права Стародавньої Греції (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- Тема 1. Стародавня держава і право (6 год.)
- Тема 2. Держава і права Стародавнього Єгипту (6 год.)
- Тема 3. Держава і права Стародавнього Вавилону (5 год.)
- Тема 4. Держава і права Стародавньої Індії (6 год.)
- Тема 5. Держава і права Стародавнього Китаю (4 год.)
- Тема 6. Держава і права Стародавньої Греції (5 год.)
- Тема 7. Держава і права Стародавнього Риму (10 год.)
- Тема 8. Держава і право франків (4 год.)
- Тема 9. Держав і парво феодальної Франції (7 год.)
- Тема 10. Держава і право феодальної Англії (6 год.)
- Тема 11. Держава і право феодальної Німеччини (6 год.)
- Тема 12. Арабський Халіфат (7 год.)
- Тема 13. Держава і право західних і південних слов'ян (7 год.)

Підсумкова тека: тест

Змістовий модуль 2. БУРЖУАЗНА ДЕРЖАВА І ПРАВО. ДЕРЖАВА І ПРАВО НОВІТНЬОГО ЧАСУ

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

- Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії (1 год.)
- Тема 19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

- Тема 15. Виникнення і розвиток держави і права США (1 год.)
- Тема 21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії (11 год.)
- Тема 15. Виникнення і розвиток держави і права США (9 год.)
- Тема 16. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції (10 год.)
- Тема 17. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині (8 год.)
- Тема 18. Держава і право США Новітнього періоду (12 год.)
- Тема 19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду (11 год.)
- Тема 20. Держава і право Франції Новітнього періоду (10 год.)
- Тема 21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду (7 год.)

Підсумкова тека: екзамен

6. Методи навчання

Програма передбачає комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності бакалаврів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього бакалавра права з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу й спілкування (зокрема, студенто-центроване, самостійне та проблемно-орієнтоване навчання). З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання.

Методи, методики та технології: загальнонаукові і спеціальні методи пізнання правових явищ; методики правової оцінки поведінки чи діяльності індивідів і соціальних груп, ідентифікації правової проблеми та її вирішення на основі принципів права; інформаційно-комунікаційні технології.

У програмі передбачаються такі методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (семінарські заняття, розв’язання правових задач, робота з нормативно-правовими актами);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, написання реферату);
- самостійна робота.

7. Методи контролю

Оцінювання здійснюється з дотриманням вимог об’єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю:

- усні форми контрольних заходів (індивідуальне та фронтальне опитування, колоквіуми тощо);
- письмові форми контрольних заходів (термінологічні диктанти, тестування, написання рефератів та доповідей тощо);
- елементи новітніх форм контролю (відповідь за опорним конспектом, опорною схемою або таблицею тощо);
- практичні форми контрольних заходів (розробка презентацій з тем тощо);
- захист курсової роботи.

Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, письмовому, практичному методу контролю знань, зокрема: усним та письмовим екзаменам, залікам, колоквіумам, шляхом перевірки результатів самостійно виконаних завдань тощо.

8. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Відповідно до *Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»* (наказом МОН №1379 від 12.12.18 р.) та *Освітньо-професійна програма «Право» з підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти* система оцінювання результатів навчання базується на таких основних принципах:

- обґрунтованість – оцінка повинна бути співмірною рівню результатів навчання;
- неупередженість – результати оцінювання мають бути об'єктивними і не залежати від суб'єктивної позиції того, хто оцінює, а критерії та методи оцінювання – єдиними для всіх, хто оцінюється;
- зрозумілість – система оцінювання повинна бути чіткою і абсолютно визначеною наперед як для тих, хто оцінює, так і тих, кого оцінюють;
- корисність – оцінювання повинно позитивно сприйматись тими, кого оцінюють, і бути внеском у здійснення завдань освітньо-професійної програми.

Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-трансферній системі організації освітнього процесу в Херсонському державному університеті (наказ ХДУ від 29.03.2016 р. № 218-Д) визначає, що: оцінювання академічних досягнень студентів здійснюється під час міжсесійного (поточного та атестаційного) та семестрового контролю знань студентів.

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

5 (відмінно)

Студент в повній мірі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних та письмових відповідей, всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Усі практичні завдання виконано в повному обсязі та без помилок.

4 (добре)

Студент достатньо в повній мірі володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, під час усних виступів та письмових відповідей, здебільшого розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Під час висвітлення окремих питань не вистачає достатньої глибини відповіді та аргументації, допускає окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно виконав більшість практичних завдань.

3 (задовільно)

Студент частково володіє навчальним матеріалом, виявляє базові знання. Під час усних та письмових відповідей викладає його фрагментарно, поверхово, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно виконав половину практичних завдань.

2 (незадовільно)

Студент недостатньо володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускає при цьому суттєві помилки. Правильно виконав окремі практичні завдання.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

5 (відмінно)

Студент відмінно володіє теоретичним матеріалом, його відповідь відзначається повторною і вичерпністю знання матеріалу; він виявляє вміння вмотивовувати власне бачення аналізованих питань, покликаючись на думки вчених. При викладі теоретичного матеріалу студент виявляє належний рівень логічності та доказовості, наявність самостійних міркувань і висновків, що свідчить, що він ознайомився з рекомендованою до курсу науковою літературою, а також запропонованою до опрацювання додатковою літературою і використовує здобуту інформацію при висвітленні питання. Теоретичні положення підкріплені конкретними прикладами. Студент уміє застосовувати теоретичні знання на практиці, пов'язуючи його з суміжними темами. Практичні завдання в аудиторії і задані додому виконав повністю. На додаткові запитання викладача відповідає чітко, послідовно, аргументовано. Студент уміє робити самостійні висновки, висловлює гіпотези, дискутує й аргументує, посилаючись на першоджерела.

4 (добре)

Студент знає проблемні питання, відповідь його повна й аргументована, свідчить про міцні знання матеріалу. У викладі використовує різні погляди вчених на обговорювану тему. Студент опрацював рекомендовану до курсу основну літературу, але у викладі матеріалу допускається помилка у визначенні значимості того чи іншого джерела. Чітко відповідає на поставлені викладачем додаткові питання, але не завжди підкріплює відповідь прикладами. Відповідь студента логічна, структурована. Проте допускає деякі неточності у формулювання загальнень та висновків й у використанні понятійного апарату.

3 (задовільно)

Студент у викладі теоретичного матеріалу допускає деякі неточності, відповідь студента неповна, поверхова, недостатньо аргументована. Студент знає значну частину матеріалу, але ці знання мають не системний характер. На додаткові питання викладача не завжди дає правильну, точну відповідь. Знає стандартні дефініції, основну термінологію теми. У мові викладу трапляються граматичні і стилістичні помилки.

2 (незадовільно)

Студент не володіє знанням матеріалу, допускає неточності і помилки при посиланні на факти і приклади. На додаткові питання відповідає лише частково. Студент не обізнаний з рекомендованою літературою, тому не володіє термінологією і не здатен сформулювати дефініції. Мовлення студента відзначається бідністю, відчувається брак достатнього словникового запасу та відсутність сформованого понятійного апарату.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

5 (відмінно)

Студент повно і всебічно розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми і може аргументовано її доводити. Усі види практичних завдань правильно виконані та оформлені належним чином.

4 (добре)

Студент розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, оперує поняттями і термінологією, демонструє знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми, однак не

може її довести. Усі види практичних завдань виконані та оформлені належним чином, проте допущено помилки у виконанні завдань.

3 (задовільно)

Студент розкриває не всі питання, винесені для самостійного опрацювання, невпевнено оперує поняттями і термінологією, демонструє знання більшості джерел. При виконанні практичних завдань припускається помилок, виконані завдання оформлені належним чином, однак деякі завдання не виконані.

2 (незадовільно)

Студент у загальних рисах розкриває питання, винесені для самостійного опрацювання, не розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається помилок, матеріал викладає нелогічно. Виконуються лише окремі завдання, винесені на самостійне опрацювання, не дотримуючись вимог при їх оформленні.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

При оцінці презентації враховуються такі позиції: зміст, розкрито всі аспекти теми, матеріал викладений у доступній формі, слайди розташовані в логічній послідовності, заключний слайд із висновками, бібліографія з перерахуванням всіх використаних ресурсів, елементи оформлення, зміна слайдів, дизайн, анімація: стандартні, установка ефектів при зміні слайдів, графіки, діаграми, малюнки, елементи творчості, оригінальність і винахідливі приклади.

5 (відмінно)

У презентації відображено глибоке розуміння та усвідомлення матеріалу, творчий підхід до поставлених задач. Під час аналізу-інтерпретації зроблені самостійні висновки, аргументація, висловлене власне ставлення до проблеми. Малюнки, звуки, фото, анімації – у кількості, виправданій змістом презентації. Робота виконана творчо і самостійно. Презентація характеризується оригінальністю.

4 (добре)

Презентація має задовольняти всім критеріям нижчого рівня і одному або двом таким: відображає глибокий пошук при дослідженні та застосування навичок мислення високого рівня; показує явне поглиблення та розуміння теми; притягує увагу аудиторії. Проект має чіткі цілі, відповідні темі. Включена інформація добута із різноманітних джерел. Проект корисний не тільки для студентів, які його створили

3 (задовільно)

Проект представляє інформацію структуровано у формі опорного конспекту, зрозуміло для аудиторії. Зроблений акцент на важливих питаннях. Проект сфокусований на темі, але не висвітлює її. Наявна певна організаційна структура, але вона не явна з показу. Можуть бути фактичні помилки чи незрозумілості, але вони не значні.

2 (незадовільно)

Проект здається випадковим, нашвидку зробленим, чи незакінченим. Наявні значні фактичні помилки, незрозумілості та нерозуміння теми. Студент повністю не володіє матеріалом, наявний плагіат.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕФЕРАТУ

Викладене розуміння реферату як цілісного авторського тексту визначає критерії його оцінювання: новизна змісту; обґрунтованість вибору джерел; ступінь розкриття сутності питання; дотримання вимог до оформлення.

Новизна змісту: а) актуальність теми дослідження; б) новизна й самостійність у постановці проблеми, формулювання нового аспекту відомої проблеми у встановленні нових зв'язків (міжпредметних, внутрішньопредметних, інтеграційних); в) уміння працювати з дослідженнями, аналітичною літературою, систематизувати й структурувати матеріал; г) наявність авторської позиції, самостійність оцінок і суджень; д) стильова єдність тексту.

Ступінь розкриття сутності питання: а) відповідність плану темі реферату; б) відповідність змісту й плану реферату; в) повнота й глибина знань з теми; г) обґрунтованість способів і методів роботи з матеріалом; е) уміння узагальнювати, робити висновки, зіставляти різні точки зору по одному питанню (проблемі).

Обґрунтованість вибору джерел: а) оцінка використаної літератури: чи розглянуті найбільш відомі роботи з теми дослідження (у т.ч. журнальні публікації останніх років, останні статистичні дані, довідки й т.д.).

Дотримання вимог до оформлення: а) правильність оформлення посилання на використану літературу, список літератури; б) оцінка грамотності й культури викладу (у т.ч. орфографічної, пунктуаційної, стилістичної культури), володіння термінологією; в) дотримання вимог до обсягу реферату.

5 (відмінно)

Виконані всі вимоги до написання й захисту реферату: позначені проблема й обґрунтована її актуальність, зроблений аналіз різних точок зору на проблему й логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення, дані правильні відповіді на додаткові питання

4 (добре)

Виконані всі формальні вимоги до написання й захисту реферату: витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення. Проблема позначена, але не достатньо обґрунтована її актуальність, зроблений короткий аналіз різних точок зору на проблему й викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита достатньо повно, дані правильні відповіді на додаткові питання, але при цьому допущені деякі недоліки. Не обґрунтовано актуальність проблеми, висновки не чіткі. Наявні певні неточності у викладенні матеріалу. Вимоги щодо оформлення дотримано

3 (задовільно)

Основні вимоги до реферату і його захисту виконані, але при цьому допущені недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутні логічна послідовність у судженнях; не витриманий обсяг реферату; є недоліки в оформленні; на додаткові питання при захисті дані неповні відповіді

2 (незадовільно)

Тема реферату не розкрита, виявляється істотне нерозуміння проблеми, наявний плагіат.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДОПОВІДЕЙ

При оцінці відповіді необхідно виділити наступні елементи: актуальність описаної проблеми та реальність запропонованого механізму вирішення даної проблеми; подання власної точки зору (позиції, ставлення) при розкритті проблеми; розкриття проблеми на теоретичному рівні (у порівнянні і з обґрунтуваннями); логіка в аргументації своєї точки зору, врахування реальних обставин суспільного життя та власного життєвого досвіду; оригінальність підходу до вирішення проблем; узгодженість в тексті ключових тез та аргументів; несуперечність особистісних суджень.

5 (відмінно)

Відображена світоглядна позиція автора, його погляд на сутність проблеми. Проблема розкрита на теоретичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Робота логічна, послідовна, композиційно чітка. Дано аргументацію своєї думки з опорою на факти громадського життя або особистий досвід.

4 (добре)

Представлено власну точку зору (позицію, ставлення) при розкритті проблеми. Проблема розкрита на теоретичному рівні, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Власна думка аргументована фактами громадського життя або особистим досвідом.

3 (задовільно)

Проблема розкрита при формальному використанні фахових термінів. Власна думка не достатньо аргументована фактами громадського життя або власним досвідом.

2 (незадовільно)

Тема реферату не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми, наявний плагіат.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ, ЯК ВИДУ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

5 (відмінно)

Завдання виконано в повному обсязі та студентом самостійно. Навчально-інформаційні уміння студента виражаються у роботі з підручником, володінні різними способами читання, складанню плану, підготовці рецензії та/або конспекту, вмінню користуватися бібліотекою, здійснювати спостереження, експеримент тощо. Навчально-інтелектуальні уміння студента під час виконання індивідуального завдання виражаються у визначенні понять, аналізі, синтезу, порівнянні, класифікації, систематизації, узагальненні, абстрагуванні, вмінні відповідати на запитання, виконувати творчі завдання тощо. Вміння застосовувати на практиці набуті знання виражаються у володінні умінням творчо-пошукової діяльності.

4 (добре)

Завдання виконано в неповному обсязі. Індивідуальне завдання студент виконав за консультацією викладача. Навчально-інформаційні уміння студента виражаються у роботі з підручником, володінні різними способами читання, складанню плану, підготовці рецензії та/або конспекту, вмінню користуватися бібліотекою. Навчально-інтелектуальні уміння студента під час виконання індивідуального завдання виражаються у визначенні понять, аналізі, синтезу, порівнянні, класифікації, систематизації, узагальненні, вмінні відповідати на

запитання. Студент демонструє вміння застосовувати на практиці набуті знання у стандартних практичних ситуаціях.

3 (задовільно)

Завдання виконано в фрагментарно. Індивідуальне завдання студент виконав за консультацією викладача. Навчально-інформаційні уміння студента виражаються у роботі з підручником, підготовці конспекту, вмінню користуватися бібліотекою. Навчально-інтелектуальні уміння студента під час виконання індивідуального завдання виражаються у визначенні понять, аналізі, класифікації, вмінні частково відповідати на запитання. Студент демонструє уміння вибирати відомі способи дій для виконання фахових завдань та здійснювати первинну обробку навчальної інформації без подальшого її аналізу.

2 (незадовільно)

Виконано окремі елементи індивідуального завдання. Рівень самостійності студента дуже низький. Навчально-інформаційні уміння студента виражаються лише у роботі з підручником. Навчально-інтелектуальні уміння студента під час виконання індивідуального завдання виражаються у частковому визначенні понять та здатності на побутовому рівні відповідати на запитання. Студент має низький рівень сформованості фахових методичних вмінь, або не демонструє його взагалі.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Зараховано

Обов'язкова контрольна робота студентів заочної форми навчання вважається зарахованою у випадку, якщо її зміст та оформлення відповідають наступним критеріям: відповідність основних положень роботи НПА; змістовність і конкретність викладення; достатня повнота викладення питання, тобто повністю розкрито явище або елементи досліджуваного процесу, розглянуто всі сторони проблеми; завершеність викладення кожної думки; виключення повторів; юридична грамотність; оформлення контрольної роботи відповідно до вимог; продемонстровано знання положень основної та допоміжної літератури, робота виконана відповідно до визначеного варіанту, правильно виконано практичне завдання.

Не зараховано

Обов'язкова контрольна робота студентів заочної форми навчання вважається не зарахованою у випадку, якщо її зміст та оформлення допускають наступні помилки: робота виконана не відповідно до визначеного варіанту, оформлено з суттєвим порушенням вимог щодо оформлення, зміст завдання розкрито фрагментарно, не виконано, або неправильно виконано практичне завдання, відсутні в тексті посилання та список використаних джерел.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ (приклад)

Час виконання 80 хвилин

Структура тесту

Тест складається з **30 завдань**, за які студент може набрати 45 тестових балів (кожна правильна відповідь оцінюється в 1,5 бали).

За умови успішного розв'язання тестових завдань, студент може набрати від 23 до 46 тестових балів. Студентові, який набрав від 1 до 22 тестових балів, тест не зараховується.

Загальні критерії оцінювання тестових завдань

Оцінка «відмінно» – студент дав не менше 90% правильних відповідей.

Оцінка «добре» – студент дав не менше 70% правильних відповідей.

Оцінка «задовільно» – студент дав не менше 50% правильних відповідей.

Оцінка «незадовільно» – студент дав менше 50% правильних відповідей.

Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Оцінка за шкалою ХДУ	Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Оцінка за шкалою ХДУ
45	100	А відмінно	22	59	FX незадовільно
44	97		21	56	
43	95		20	52	
42	91		19	49	
41	89	В добре	18	45	
40	86		17	42	
39	84		16	38	
38	82		15	35	
37	80	С добре	14	34	
36	78		13	29	F незадовільно
35	76		12	26	
34	74		11	23	
33	72	D задовільно	10	21	
32	71		9	19	
31	69		8	17	
30	67		7	15	
29	67	Е задовільно	6	13	
28	65		5	10	
27	64		4	8	
26	63		3	6	
25	62		2	4	
24	61		1	2	
23	60		0	1	

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КОМПЛЕКСНИХ КОНТРОЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

5 (відмінно)	A 90-100 б	Здобувач має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати та використовує у своїх відповідях спеціальну термінологію дисципліни, володіє понятійним апаратом, письмова відповідь не містить помилок.
4 (добре)	B 82-89 б	Здобувач має міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, але допускає незначні помилки, може чітко сформулювати та використовує у своїх відповідях спеціальну термінологію дисципліни, володіє понятійним апаратом, але може допустити неточності, зустрічаються незначні помилки у письмовій відповіді.
	C 74-81 б	Здобувач знає програмний матеріал у повному обсязі, але не вміє самостійно мислити. Відповідь його повна, логічна, але з певними неточностями.
3 (Задовільно)	D 64-73 б	Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу з питань курсу, виявляє знання і розуміння основних положень, відповідь містить помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.
	E 60-63 б	Здобувач має початковий рівень знань, виявляє розуміння основних положень навчального матеріалу з дисципліни; здатний з помилками дати визначення понять та термінів, що визначенні в ККР, але висновки робить нелогічні, непослідовні
2 (незадовільно)	FX 35-59 б	Здобувач мало слабо орієнтується в поняттях, визначеннях.
	F 1-34 б	Здобувач зовсім не володіє необхідними знаннями, уміннями, навичками та науковими термінами з дисципліни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ НА ДИФЕРЕНЦІЙНОМУ ЗАЛІКУ/ ЕКЗАМЕНУ

<u>5 Відмінно А</u> <u>90-100 б</u>	Зміст курсу засвоєний в повній мірі. Студент має системні, повні, ґрунтовні знання відповідно до вимог навчальної програми, вміє вільно та самостійно викласти зміст всіх питань програми навчальної дисципліни, розуміє її значення для своєї професійної підготовки й усвідомлено використовує їх на практиці. Студенту властивий високий (творчий) рівень компетентності, він уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати вивчений матеріал, добирати джерела інформації та користуватися ними. Відповідь студента є повною, логічно обґрунтованою, з правильним використанням наукових термінів. Письмові завдання виконані цілком, відповідь обґрунтована й правильно оформлена..
<u>4 Добре В</u> <u>82-89 б</u>	Теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, необхідні практичні навички роботи із вивченим матеріалом сформовані, усі передбачені навчальною програмою завдання виконані переважно якісно. Студент добре опанував вивчений матеріал, уміє застосовувати знання в стандартних ситуаціях, аналізувати й систематизувати інформацію. Студент уміє дати ґрунтовну відповідь на поставлене запитання, володіє понятійним апаратом, характеризується достатнім рівнем компетентності. Студент самостійним виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною. Письмові завдання виконані цілком, але допущені незначні неточності в оформленні.
<u>4 Добре С</u> <u>74-81 б</u>	Теоретичний зміст курсу здебільшого засвоєний. Необхідні практичні навички роботи з вивченим матеріалом сформовані на достатньому рівні. Усі передбачені навчальною програмою завдання виконані в повному обсязі, з незначними помилками. Студент уміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, загалом самостійно застосовувати її на практиці, і виправляти помилки, добирати аргументи. Відповіді на запитання є логічними, аргументованими, хоч і мають неточності, зокрема, кілька суттєвих помилок. Письмові завдання виконані в повному обсязі, однак допущено низку неточностей в оформленні.
<u>3 Задовільно D</u> <u>64-73 б</u>	Теоретичний зміст курсу засвоєний частково. Необхідні практичні навички роботи із вивченим матеріалом сформовані на базовому рівні. Студент загалом правильно відтворює навчальний матеріал, знає основні теорії і факти, уміє наводити власні приклади на підтвердження певних думок, робити окремі висновки. Виявляє середній рівень компетентності. Більшість робіт, передбачених програмою, виконано частково, деякі з фактичними та змістовними помилками.
<u>3 Задовільно E</u> <u>60-63 б</u>	Теоретичний зміст курсу засвоєний лише частково. Деякі практичні навички не сформовані. Студент виявляє поверхневі знання базового матеріалу, значну частину якого відтворює на репродуктивному рівні. Відповідь є недостатньо осмисленою. Уміє застосовувати знання для виконання завдання за зразком. Більшість передбачених програмою навчальних завдань не виконано або якість їх виконання недостатня.
<u>2 Незадовільно</u> <u>FX</u>	Теоретичний зміст курсу засвоєний лише фрагментарно. Необхідні практичні навички не сформовані. Студент не знає базового матеріалу, не володіє

<u>35-59 б</u>	понятійним апаратом. Відзначається низьким рівнем компетентності. Більшість передбачених програмою навчальних завдань не виконано або якість їх виконання мінімальна. За додаткової самостійної роботи над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання завдань. Письмові завдання не виконані або виконані з принциповими помилками у змісті та оформленні.
<u>2 Незадовільно</u> <u>Е</u> <u>1-34 б</u>	Теоретичний зміст курсу не засвоєний. Необхідні практичні навички роботи не сформовані, необхідні знання не виконані або мають грубі помилки. Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнавання й відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів. Необхідна подальша робота (зокрема повторне вивчення курсу).

**Таблиця переведення оцінок з національної системи оцінювання
в 100-бальну при застосуванні середнього балу поточного, атестаційного і
семестрового контролю**

Національна система та система ECTS	Середній бал	100-бальна система	Залік	Національна система та система ECTS	Середній бал	100-бальна система	Залік
Відмінно А	5,0	- 100 б.	Зараховано	Задовільно Е	2,9	- 60 б.	Не зараховано
	4,9	- 97 б.			2,8	- 60 б.	
	4,8	- 93 б.		Незадовільно FХ	2,7	- 59 б.	
	4,7	- 90 б.			2,6	- 56 б.	
Добре В	4,6	- 89 б.			2,5	- 52 б.	
	4,5	- 87 б.			2,4	- 49 б.	
	4,4	- 85 б.			2,3	- 45 б.	
	4,3	- 83 б.			2,2	- 42 б.	
Добре С	4,2	- 81 б.			2,1	- 38 б.	
	4,1	- 80 б.			2,0	- 35 б.	
	4,0	- 78 б.		Незадовільно F	1,9	- 34 б.	
	3,9	- 76 б.			1,8	- 29 б.	
Задовільно D	3,8	- 74 б.			1,7	- 23 б.	
	3,7	- 73 б.			1,6	- 18 б.	
	3,6	- 71 б.			1,5	- 13 б.	
	3,5	- 69 б.			1,4	- 8 б.	
	3,4	- 67 б.			1,3	- 4 б.	
Задовільно Е	3,3	- 64 б.			1,2	- 3 б.	
	3,2	- 63 б.			1,1	- 2 б.	
	3,1	- 62 б.			1	- 1 б.	
	3,0	- 61 б.					

Оцінка з дисципліни за семестр, що виставляється у «Відомість обліку успішності», складається з урахуванням результатів поточного, атестаційного й семестрового контролю і оформлюється: за національною системою, за 100-бальною шкалою та за шкалою ECTS

100-бальна система	оцінка ECTS	оцінка за національною системою	
		екзамен, диференційований залік	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Рекомендована література

Базова

1. Демешко, І. А. Історія держави і права України [Текст] : [навч. посіб.] / І. А. Демешко. - Дніпропетровськ : Адверта, 2015. - 209 с.
2. Дудченко, Оксана Сергіївна. Історія держави і права України та зарубіжних країн [Текст] : навч.-метод. посіб. / О. С. Дудченко ; Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. - Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2011. - 246 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / Укоопспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад. Вдовичин І. Я.]. - Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2015. - 591 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. - початок ХХІ ст.) [Текст] : [навч. посіб.] / [Б. Й. Тищик та ін.]. - Львів : Світ, 2016. - 718, [1] с.
5. Історія держави і права України [Текст] : курс лекцій / [В. М. Щербатюк та ін.] ; за ред. д-ра іст. наук, проф. В. М. Щербатюка ; Нац. акад. внутр. справ. - Київ : Фенікс, 2018. - 495 с.
6. Історія держави і права України: практикум [Текст] : навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [та ін.] ; [за ред. М. Ю. Бурдіна] ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків : Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
7. Макарчук, Володимир Степанович. Загальна історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / В. С. Макарчук ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т права та психології. - Вид. 8-ме, допов. - Київ : Атіка ; Харків : Право, 2015. - 623 с.
8. Нелін, Олександр Іванович. Історія держави і права України [Текст] : підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.
9. Окіпнюк, Володимир Тарасович. Історія держави і права зарубіжних країн: у питаннях і відповідях [Текст] : навч. посіб. / В. Т. Окіпнюк, О. Ю. Іванов ; Нац. акад. Служби безпеки України. - Київ : Нац. акад. СБУ, 2017. - 179 с.
10. Тихоненков, Дмитро Анатолійович. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : посіб. для підгот. до іспитів / Д. А. Тихоненков. - Харків : Право, 2017. - 247 с.
11. Тищик, Борис Йосипович. Історія держави і права України [Текст] : акад. курс : підручник / проф. Б. Й. Тищик, проф. І. Й. Бойко ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Київ : Ін Юре, 2015. - 807 с.
12. Хвіст, Вікторія Олексіївна. Історія української державності [Текст] : навч. посіб. / Хвіст В. О. ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - Київ : Компринт, 2017. - 520 с.
13. Шигаль, Денис Анатолійович. Історія держави і права України [Текст] : посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. - 249, [1] с.
14. Яремчук, Віталій Дмитрович. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : універс. довід. / В. Д. Яремчук. - Львів : БОНА, 2015. - 399 с.

Допоміжна

1. Бондарук, Тетяна Іванівна. Історико-правові есе [Текст] / Тетяна Іванівна Бондарук ; [відп. ред. І. Б. Усенко] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - Київ : Грінь Д. С., 2017. - 239 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія [Текст] : у 20 т. / [редкол. вид.: Тацій В. Я. та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2016. Т. 1 : Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. та ін. ; редкол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.
3. Гавриленко, Олександр Анатолійович. Історія держави і права України [Текст] : хрестоматія-практикум : навч. посіб. для студентів ВНЗ України на пряму підгот. 6.030202 - "Міжнародне право" / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. - 346, [1] с.

4. Демократія у самоврядуваннях (децентралізація та місцеве самоврядування під час Української революції 1917-1921 років) [Текст] : [збірник : в 2 т.] / Ін-т законодавства Верховної Ради України ; [упоряд.: Є. Р. Бершеда та ін.]. - [Репр. відтворення вид. 1917-1921 pp.]. - Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2018.
5. Єрмолаєв, Віктор Миколайович. Вищі представницькі органи влади в Україні: історія, теорія та практика [Текст] : монографія / В. М. Єрмолаєв. - Харків : Право, 2017. - 446 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник [Текст] / за ред. канд. юрид. наук, доц. каф. історії права та держави юрид. ф-ту Київ. Нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка Ю. В. Цветкової. - Київ : Інтерсервіс, 2018. - 98 с.
7. Історія держави і права України: практикум [Текст] : навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [та ін.] ; [за ред. М. Ю. Бурдіна] ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків : Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
8. Історія української державності [Текст] : метод. вказівки та завдання до семінар. занять, самост. роботи студентів, тести для усіх спец. ден. та заоч. форм навчання / Центральна спілка споживчих товариств України ; [уклад.: проф. С. Д. Гелей та ін.]. - Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2017. - 75 с.
9. Калганова, Олена Анатоліївна. Історія держави і права зарубіжних країн (у визначеннях і схемах) [Текст] : навч. посіб. / О. А. Калганова, Т. М. Супрун ; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. - Ірпінь : Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2014. - 102 с.
10. Милько, Володимир. Українське представництво в Державній думі Російської імперії (1906-1917) [Текст] : [монографія] / Володимир Милько ; [відп. ред. О. П. Реєнт] ; НАН України, Ін-т історії України. - Київ : Ін-т історії України НАН України, 2016. - 395 с.
11. Мищак, Іван Миколайович. Хай буде Україна вільною (Державотворчий процес під час Української революції 1917-1921 років) [Текст] : [зб. ст.] / Іван Мищак ; [передм. акад. НАН України О. Л. Копиленка] ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. - Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2018. - 140 с.
12. Михайлуца, Микола І. Історія України і її державності: осучаснений погляд [Текст] : навч. посіб. / Микола Михайлуца, Олена Шипотілова ; Одес. нац. мор. ун-т, Навч.-наук. мор. гуманітар. ін-т. - Херсон : Олді-плюс, 2018. - 173 с.
13. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи і семінарських занять з навчальної дисципліни "Історія держави і права України" [Текст] : відповідно до вимог ЕCTS: галузь знань 0304 "Право", освіт.-кваліфікац. рівень "Бакалавр", напрям підгот. 6.030401 "Правознавство" для студентів I курсу / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого" ; [уклад.: В. Д. Гончаренко та ін.]. - Харків : [б. в.], 2012. - 72 с.
14. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та семінарських занять з навчальної дисципліни "Історія держави і права зарубіжних країн" (відповідно до вимог ЕCTS) [Текст] : для студ. I курсу / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. В. Д. Гончаренко [та ін.]. - Х. : [Нац. юрид. акад. України], 2007. - 51 с.
15. Пам'ятки права. Рідкісні та цінні видання з фонду наукової бібліотеки Національного університету "Одеська юридична академія" [Текст]. Т. 1 : Пам'ятки права: бібліографічний покажчик рідкісних видань ; Т. 2 : Національна правова спадщина у відновлених пам'ятках права : бібліогр. покажч. : у 2 т. \b Т. 1\b0 : Пам'ятки права: бібліографічний покажчик рідкісних видань ; \b Т. 2\b0 : Національна правова спадщина у відновлених пам'ятках права / Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Наук. б-ка ; [уклад.: С. І. Єленич та ін. ; редкол.: С. В. Ківалов (голова) та ін.]. - Одеса : Юридична література, 2017. - XVII, 149, 168, [7] с.
16. "Правда Руська" Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства [Текст] : навч. посіб. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; [уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. ст. В. Я. Тація]. - 2-ге вид., змін. та допов. - Харків : Право, 2017. - 388, [9] с.

17. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (23 лют. 2018 р., Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ) / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. - 2018 - 219 с.
18. Радзівілл, Олександр Анатолійович. Право народів від неоліту до Нового часу [Текст] : монографія : [у 2 ч.] / О. А. Радзівілл ; Нац. авіац. ун-т. - Київ : НАУ, 2017 .
19. Тищик, Борис Йосипович. Франція: історія державності і права (IX - початок ХХІ ст.) [Текст] : [навч. посіб. для студентів вищ. юрид. закл. освіти] / Б. Й. Тищик, Л. Е. Шевчук. - Львів : Світ, 2018. – 367 с.
20. Хвіст, Вікторія Олексіївна. Історія української державності [Текст] : навч. посіб. / Хвіст В. О. ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - Київ : Компринт, 2017. - 520 с.
21. Yefremova, Natalia Volodymyrivna. History of state and law of Ukraine [Text] : man. for bachelor's degree training Sphere 0304 "Law" specialty 6.03040101 "Jurysprudence" branch code 08; area of knowledge "Law"; code of profession 081 for the Fac. of intern. legal relations / N. V. Yefremova, O. V. Goriaga, I. V. Dolmatov ; Nat. univ. "Odessa law acad.", Dep of history of state a. law. - Odesa : Feniks, 2017 . - 161, [2] p.

10. Інформаційні ресурси

Бібліотечний фонд ХДУ:

Бази даних власної генерації, що мають постійний безкоштовний повнотекстовий доступ в мережі Інтернет (відкритий доступ):

- Електронний каталог **eLibrary** (<http://elibrary.kspu.edu/>);
- Електронний архів-репозитарій наукових публікацій працівників та студентів Херсонського державного університету **eKhSUIR** (<http://ekhsuir.kspu.edu/>).

Доступ в локальній мережі університету з усіх IP – адрес:

- **Web of Science** (<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library.aspx>);
- **Scopus**
(<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library.aspx>);
- **Springer Link** (<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library.aspx>).

Організація доступу до відкритих інформаційних ресурсів (корисні посилання на Web-сторінці Наукової бібліотеки).

- **Українські журнали в SCOPUS та Web of Science**
(<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/2013Academics/2013UJS.c.aspx>)
- **Іноземні електронні ресурси вільного доступу**
(<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/2013Academics/2016FreeAccess.aspx>)
- **Фахові періодичні видання**
http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Info_2017/2017_Periodika.aspx
- **Українські Інтернет-ресурси**
- http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Info_2017/2017_link.aspx

